

DYSTE KIRKESTED

Rehabilitering av dreneringsrør

Bauer, Egil Lindhart

Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU)

Storgata 2, Postboks 736 Sentrum, 0105 Oslo

Telefon: 23 35 50 00

www.niku.no

Tittel Dyste Kirkested Rehabilitering av dreneringsrør	Rapporttype/nummer NIKU Oppdragsrapport 18/2015	Publiseringsdato 20.02.2015
	Prosjektnummer 1020289	Oppdragstidspunkt 12.-13.8.2014
	Forsidebilde Dreneringsgrøft foran Dystealteret og gårdstunet (niku_ark_326479). Foto: Egil Lindhart Bauer, NIKU	
Forfatter(e) Bauer, Egil Lindhart	Sider 28	Tilgjengelighet Åpen
	Avdeling Arkeologi	

Prosjektleder Egil Lindhart Bauer
Prosjektmedarbeider(e)
Kvalitetssikrer Lise-Marie Bye Johansen

Oppdragsgiver(e) Ane Dyste Dewisme

<p>Sammendrag</p> <p>12.-13. august 2014 utførte NIKU en arkeologisk overvåkning på eiendommene Dystlinna 54 og 56 i forbindelse med rehabilitering av et dreneringsrør. Tiltaksområdet lå langs østre kant av Dyste middelalderkirkested og grøfta for dreneringsrøret passerte Dystealteret – et steinalter tilhørende den tidligere middelalderkirken på stedet. Det arkeologiske arbeidet ble gjennomført over to dager og avdekket spredte ex situ menneskeknokler i grøftemassene, to mulige in situ bein i grøftekanten, én in situ grav med tydelig nedgravning i bunnen av grøfta, samt et mulig steinfundament for Dystealteret.</p>
--

Emneord Dyste, kirkested, middelalder, dreneringsgrøft, grav, alter, steinfundament	
--	--

Avdelingsleder

Lise-Marie Bye Johansen

Forord

Takk til tiltakshaver Ane Dyste Dewisme, med familie, som tok godt imot NIKUs arkeolog de to solfylte augustdagene i 2014. Blant familie og naboer var det stor interesse for skjelettdelene som dukket opp i løpet av overvåkingsarbeidet, noe som førte til flere morsomme samtaler med små og store.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	7
2	Bakgrunn om lokaliteten og tiltakets konflikthomfang.....	7
3	Metode og problemstillinger for feltarbeidet.....	8
4	Gjennomføring av feltarbeidet.....	8
5	Beskrivelse av stratigrafiske kontekster	10
5.1	Moderne kontekster.....	10
5.2	Arkeologiske kontekster	11
5.3	Humanosteologisk analyse.....	15
5.4	Funn.....	16
6	Oppsummering og diskusjon.....	16
7	Litteratur.....	18
8	Vedlegg	19
8.1	Kontekstliste	19
8.2	Funnliste	20
8.3	Funnkatalog.....	21
8.4	Fotoliste.....	22
8.5	Koordinatliste	23
8.6	Dateringsrapport	26

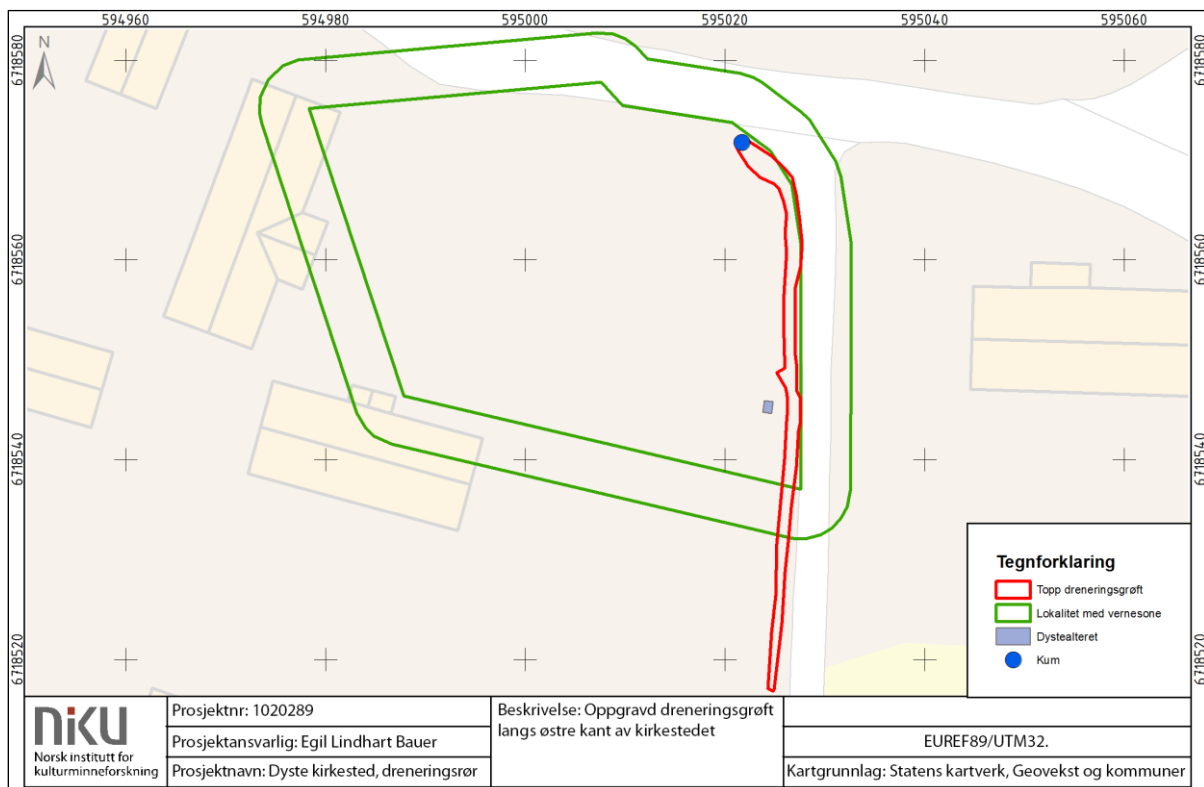

1 Innledning

I forbindelse med behov for rehabilitering av et dreneringsrør langs veien ved eiendommen Dystlinna 54 og 56, søkte Ane Dyste Dewisme, via Oppland fylkeskommune, Riksantikvaren om dispensasjon til å grave opp gammel dreneringsgrøft. Deler av grøfta lå langs østre kant av «Dyste kirkested» (Askeladden-ID 71308). En tidligere kamerakjøring inne i røret viste at det vokste røtter omkring og inne i røret, noe som hadde gjort det tett. Søknaden om rehabilitering av dreneringsrør ble innvilget i vedtak fra Riksantikvaren, datert 31.7.2014, og gravearbeidet ble gjennomført under overvåking av arkeolog fra NIKU 12.-13.8.2014.

2 Bakgrunn om lokaliteten og tiltakets konfliktomfang

I dag er det eneste synlige sporet av kirkestedet et steinalter lokalisert i sørøstre del av kulturminneområdet. På Dyste har det stått en middelaldersk stavkirke med tilhørende kirkegård, men avgrensingen av lokaliteten er uavklar. Dyste kirke er ikke nevnt på 1570-tallet (St. 184f). Kirken var således nedlagt på slutten av 1500-tallet og eventuell landskyld lagt til Hoff hovedkirke. På 1590-tallet omtales kirken imidlertid på en slik måte at det framgår at kirken fortsatt stod der, men uten at det ble holdt tjeneste der (JN 290). I 1743 ble den beskrevet som "en liden aflang Kjerke uden Taarn, meget forfalden; men inden udi kand sees Alter og malede Billeder", og den var antatt ikke å ha vært i bruk siden reformasjonen (Røgeberg 2004:135). En arkeologisk undersøkelse i 1908 viste at en tømmerkirke, som etter tradisjonen skulle være reist på tuftene av middelalderkirken, var bygd noe til siden for den gamle kirketuften (Svendsen 1910). Noen sikker bakre datering av kirkestedet foreligger ikke.

Figur 1: Oversikt lokalitet og inngrep. Illustrasjon: Egil Lindhart Bauer, NIKU.

Tiltaksområdet lå innenfor lokaliteten, langs dennes østre kant. I søndre tredjedel gikk grøfta ut av lokalitetsområdet, gjennom vernesonen og ytterligere 15,5 meter utenfor lokaliteten. Grøfta gikk like øst for Dystealteret, og én av begrunnelsene for behovet for utskifting av dreneringsrøret var at mangel på drenering kunne forårsake at alteret siger ut mot øst.

3 Metode og problemstillinger for feltarbeidet

Arbeidet ble utført som en arkeologisk overvåking av en grøft som i utgangspunktet ikke skulle graves dypere enn én meter og brede enn 0,7 meter. NIKUs arkeolog fulgte gravemaskinen som gravde opp tidligere dreneringsgrøft, før nye drenerende masser skulle legges ned sammen med to nye dreneringsrør.

Riksantikvarens vedtak åpnet kun for bortgraving av tidligere oppgravde grøftemasser, og det var ikke påregnet å påtreffe bevarte kulturlag i grøftetraséen utover eventuelt i grøfteprofilene. Ved slike funn, ville aktuelle problemstillinger være hvorvidt kulturlag/graver/skjeletter kunne gi mer informasjon om kirkestedets begynnelse, bruk og eventuelt nedleggelse. Gravenes eventuelle plassering inne i den tidligere kirka eller fordeling på kirkegården var også aktuelt å vurdere. Under gravearbeidet ble det også aktuelt å vurdere fundamenteringsmetoden for Dystealteret, i og med dreneringsgrøftas nærhet til dette.

Alle kontekster ble digitalt innmålt med CPOS. Det var svært gode signaler, så innmålingene har nøyaktighetsgrad <1 cm. Kontekstene ble innmålt som polygoner, linjer eller punkter, etter behov. Profil med in situ grav ble tegnet i skala 1:20. Kontekstene (og dermed innmålingene) ble navngitt etter samme prinsipp som brukes i GIS-databasen Intrasis (f.eks. SL1 = Stratigrafisk lag nr. 1). Se kapittel 5 og vedlegg 8.1 for mer informasjon om kontekstangivelsene.

4 Gjennomføring av feltarbeidet

Det ble gravd en 58 m lang sjakt som løp nord-sør langs østre kant av kulturminneområdet. I nordre del av traseen svingte sjakta mot nordvest. Gravearbeidet var allerede påbegynt i nordre del av grøftetraseen da NIKUs arkeolog ankom Dystlinna 54/56. Det var gravd ned til det gamle dreneringsrøret ved en kum som står her (se figur 1). Dette er innenfor kulturminneområdet og gravingen skulle således ha vært overvåket av arkeolog. Grøfta var gravd bredere og dypere enn det det var åpnet for i Riksantikvarens vedtak: ved kummen var grøfta ca. 2 m bred og 1,3 m dyp. NIKUs arkeolog gjennomførte kontroll av profiler og grøftebunn ved ankomst, men det var ikke tegn til middelalderse kulturlag. Gravearbeidet fortsatte mot sør, nå under overvåking. Det gamle dreneringsrøret av betong ble påtruffet og fulgt, slik at det kun skulle bli gravd i tidligere oppgravde grøftemasser. Røret viste seg imidlertid å slynge noe fram og tilbake slik at grøfta flere steder ble bredere enn 0,7 m. Det var kun omrotete masser som ble berørt i disse utvidelsene, og Riksantikvarens vedtak åpnet for utvidelser av grøfta i slike tilfeller. Grøfta ble gravd noe til siden for betongrøret, for slik å kunne legge de to nye dreneringsrørene ned ved siden av det gamle, i passende dybde. Enkelte partier av grøfteprofilen ble rensket opp for å kontrollere og bekrefte at det kun var omrotete masser som var berørt.

Der hvor grøftetraseen svingte direkte mot sør, i nordøstre hjørne av kulturminneområdet (se figur 1) lå det store mengder kampesteiner (se figur 2) som trolig ble fylt ned i grøfta ved forrige graving,

alternativt ved anleggelsen av grusveien øst for kirkestedet, avhengig av hvilket av disse arbeidene som ble utført sist. Disse steinene gjorde gravearbeidet vanskelig, og flere av steinene måtte fjernes før gravingen videre sørover kunne fortsette. Dette gjorde at grøfta også i dette området ble bredere enn 0,7 m. Steinene som ble trukket opp forårsaket også at grøfta flere steder ble dypere enn 1 m. Steinene lå over og ved siden av det gamle betongrøret og hadde flere steder forårsaket brudd på dette. Det ble ikke observert vann i røret.

Figur 2: Graving i gamle grøftemasser med store steiner. Sett mot S. Foto: niku_ark_326460.

Etter at det første partiet med store steiner var ferdiggravd, ble det skiftet fra grøfteskuffe til en smalere, rett skuffe. Lenger sør i grøfta, særlig i området rundt alteret, ble det påtruffet et nytt område med store steiner. Først ble det tilstrebet å la disse ligge, av frykt for at alteret skulle bli underminert dersom steinene ble fjernet. Det ble imidlertid raskt tydelig at steinene lå løst i grøftemassene og at de ikke fungerte stabiliserende på alteret. I området rundt alteret ble de oppgravde massene fylt på traktorhenger og kjørt bort. Dette ble gjort for å unngå potensiell skade på alteret eller dets sokkel ved deponering av grøftemassene her, eller ved fjerning av massene ved igjenfylling av grøfta. Ved gravingen direkte foran alteret, ble gravemaskina flyttet lenger ut i veien, mot øst, for å sørge for trygg avstand til alteret samt for å unngå å presse ned grunnen øst for dette.

I grøftemassene, 1,5-3,5 meter nord for alteret, ble det påtruffet spredte menneskeknokler og dyrebein. Det ble også funnet noen jerngjenstander og -fragmenter, men alle disse var

av moderne dato. En strømkabel var påvist like nord for alteret, orientert nordvest-sørøst (jfr. SL2 i figur 3). Her ble det grøfta utvidet 0,8 m mot vest for slik å kunne løfte plastrøret som inneholdt strømkabelen tilstrekkelig opp for å få plassert det nye dreneringsrøret innunder. Riksantikvaren ble kontaktet 12.8. og det ble avklart at en slik utvidelse var i orden. I området for utvidelsen ble grøfta gravd noe bredere enn de omrotete massene, og det ble påtruffet flere menneskeknokler og et kirkegårdslag i grøfteprofilet. Kirkegårdslaget var kuttet av den moderne kabelgrøfta.

Under gravearbeidet videre sørover ble det ikke påtruffet annet enn redeponerte grøftemasser, så arbeidet gikk raskt. I sørligste del av kulturminneområdet ble det påtruffet enkelte dyrebein. Så snart gravingen kom utenfor kulturminneområdet, opphørte overvåkingen, men grøfteprofiler og -bunn ble kontrollert ved endt graving. Det var ikke tegn til kulturlag, konstruksjoner eller funn i denne delen av grøfta eller i de oppgravde massene. Etter ferdigstilt arkeologisk dokumentasjon i området for utvidelsen av grøfta nord for alteret ble hele grøfta fylt igjen med pukk og deretter oppgravde masser (se figur 10 og 11). Det siste igjenfyllingsarbeidet ble utført uten arkeolog til stede.

5 Beskrivelse av stratigrafiske kontekster

Det ble gravd ut og dokumentert 14 stratigrafiske kontekster: 8 lag, 3 kutt, 1 grav og 2 skjeletter. Av disse var 3 lag og 2 kutt moderne og 5 lag og 1 kutt arkeologiske. Grav og skjeletter var også arkeologiske. Her følger en beskrivelse av alle kontekster. I felt ble kontekstene navngitt etter samme prinsipp som brukes i GIS-databasen Intrasis, mens i feltdokumentasjonsdatabasen FEDOBA er kontekstene løpende nummerert 1-14 (se kontekstliste i vedlegg 8.1 for en sammenstilling av kontekstangivelsene).

5.1 Moderne kontekster

Alle utgravde områder var dekket av et 15-20 cm tykt torvlag (SL0). Laget under gresstorva bestod av 90 % humus og 10 % sand.

Den moderne grøfta for betongrøret bestod av kutt SK1 og fyll SL1. Kuttet (SK1) ble ikke formgravd, i og med at grøfta i lengre partier ikke ble gravd like bred som originalt. Fyllmassen (SL1) i grøfta for betongrøret bestod av brungrå humusholdig sand med biter av betong, noe moderne tegl, noe leire og store mengder stein. Spredte knokler fra både dyr og menneske ble påtruffet under oppgraving av massene (se redegjørelse for dette under).

Den moderne grøfta for strømkabelen gikk nord for alteret, skrått nordvest-sørøst over grøfta for betongrøret, og bestod av kutt SK2 og fyll SL2. Kuttet (SK2) ble ikke formgravd, men kun tømt i den utstrekning det var behov for det av hensyn til det øvrige gravearbeidet. Fyllet (SL2) i grøfta bestod av meget løs, brungrå silt- og humusholdig sand (40 % sand, 35 % humus, 20 % silt, 5 % røtter).

Figur 3: Grav i utvidelse av grøft mot vest ved strømkabel. Sett mot NV. Foto: niku_ark_326475.

5.2 Arkeologiske kontekster

SA1: Grav

Grav SA1 bestod av fire kontekster: kutt SK3, lag SL4, steinlag SL3 og skjelett SZ1. Graven var synlig i grøfteutvidelsens sørvestre profil som et kutt (SK3) med mørk fyllmasse (SL4) mot det lysere kirkegårdslaget (SL5) utenfor graven. En hodeskalle (SZ1) ble observert, men ikke utgravd (se figur 4). Toppen av hodeskallen lå 30 cm under toppen av kuttet for graven, altså 30 cm under SL3.

Figur 4: Grav i utvidelse av grøft mot vest ved strømkabel. Grav trer tydelig fram mot det grå- og rødspettete kirkegårdslaget i nord. I sør er gravkuttet mindre tydelig. I bunnen av kuttet sees toppen av en hodeskalle. Sett mot SV. Foto: niku_ark_326473.

SK3: Kutt for grav

Synlig som et loddrett kutt, 30 cm dypt. Den sørlige kanten var utydelig, i motsetning til den nordre som skilte seg klart fra kirkegårdslag SL5 (se figur 4). Kuttet var ca. 45 cm bredt, men dette betinger at graven ligger ca. Ø-V, noe den burde gjøre i henhold til kristen gravskikk. Profilet er gravd NV-SØ, så kuttets bredde er noe større enn det ville ha vært dersom profilet hadde vært gravd direkte N-S. Kuttet for grav SA1 fortsatte ned i det uutgravde området under grøfta for strømkabelen.

SL4: Fyll i grav

Fyllmassen i grav SA1 bestod av gråbrun, siltholdig sand, spettet med fin grå silt (50 % sand, 40 % silt, 5 % småstein, 5 % humus). Det lå noe småstein i fyllmassen som kan stamme fra kirkegårdslag SL5.

SL4 var lett sementert og inneholdt ingen andre syn beinrester enn hodeskallen som lå lengst ned i det avdekte laget. SL4 fortsatte nedover, men i plan var det ikke mulig å skille fra det fra SL7 (se figur 9). SL4 ble ikke rensset fullstendig fram for å unngå unødig eksponering av det gravlagte skjelettet.

SL3: Steinlag over grav

SL3 bestod av ett lag med steiner av opptil knyttnevestørrelse. Lagets utstrekning var minimum 130x30 cm. Steinlaget hadde en mulig relasjon til grav SA1, altså ved at steinlaget dekket graven. Denne tolkningen styrkes av at kuttet for grav SA1 tydelig begynte like under SL3. Steinlag SL3 var kuttet av kuttet for kabelgrøfta (SK2) i nordøst og fortsatte inn i det uutgravde profilet i sørvest.

SZ1: Skjelett

Skjelettet var kun synlig som toppen av en hodeskalle, etter all sannsynlighet gravlagt i SA1. Med tanke på at kristne graver etter skikken skal orienteres øst-vest, med hodet i vest, tyder dette på at det meste av grav SA1 lå sør for den delvis eksponerte hodeskallen og dermed ble fjernet i forbindelse med graving av kabelgrøft SK2, den gang dette ble gjort. Dette gravearbeidet, sammen med gravingen for dreneringsrøret, må være det som har forårsaket at det var store mengder ex situ menneskebein i de omrotete grøftemassene. Det er mulig at mer av skjelett SZ1 er bevart lenger ned, men dette ble ikke undersøkt i henhold til Riksantikvarens vedtak.

SZ2: Beinpiper i profil

SZ2 bestod av to beinpiper som stakk ut av østre profil i den tidligere gravde grøfta for dreneringsrøret (se figur 5 og 6). Beinpipenes plassering tydet på at de lå in situ. Avstanden mellom SZ1 og SZ2 var 1,6 meter, så det ble vurdert hvorvidt SZ1 og SZ2 kunne være del av samme gravlagte individ (se figur 8). Det var imidlertid 20 cm dybdeforskjell mellom dem, med hodeskallen liggende lavere. Hodeskallen ligger vanligvis høyere enn ekstremitetene i graver, så en kontekstuell relasjon var dermed mindre sannsynlig. Videre, for at lengden på individet skulle stemme, måtte SZ2 være skinnebein (tibia). Osteologiske undersøkelser av beinpipene viste imidlertid at SZ2 var lårbein (femur), så det er liten mulighet for at SZ1 og SZ2 var del av samme individ. SZ2 ble samlet inn (F3) med tanke på at knoklene ville bli ha blitt skadet og ha svært dårlige bevaringsforhold ved gjenfylling av grøfta. Knokler fra SZ2 ble ¹⁴C-datert til 1155-1255 e.Kr (1 Sigma, Beta-403558, se vedlegg 8.6).

Figur 5: Beinpiper i profil. Sett mot ø.
Foto: niku_ark_326480.

Figur 6: Detalj: Beinrøtter i profil. Sett mot Ø. Foto: niku_ark_326481.

SL5: Kirkegårdslag

Grav SA1, altså kutt SK3, var gravd ned i SL5, så laget tolkes dermed som et kirkegårdslag. Kirkegårdslaget var lett sementert og lagdelt med rustrød silt og grå sand (50 % silt, 50 % sand), med noen få prosent småstein. Den søndre delen av laget var mye mindre tydelig enn den nordre delen (se figur 9), trolig på grunn av sammenblanding med gravfyll SL4 eller kirkegårdslag SL7.

SL7 Kirkegårdslag

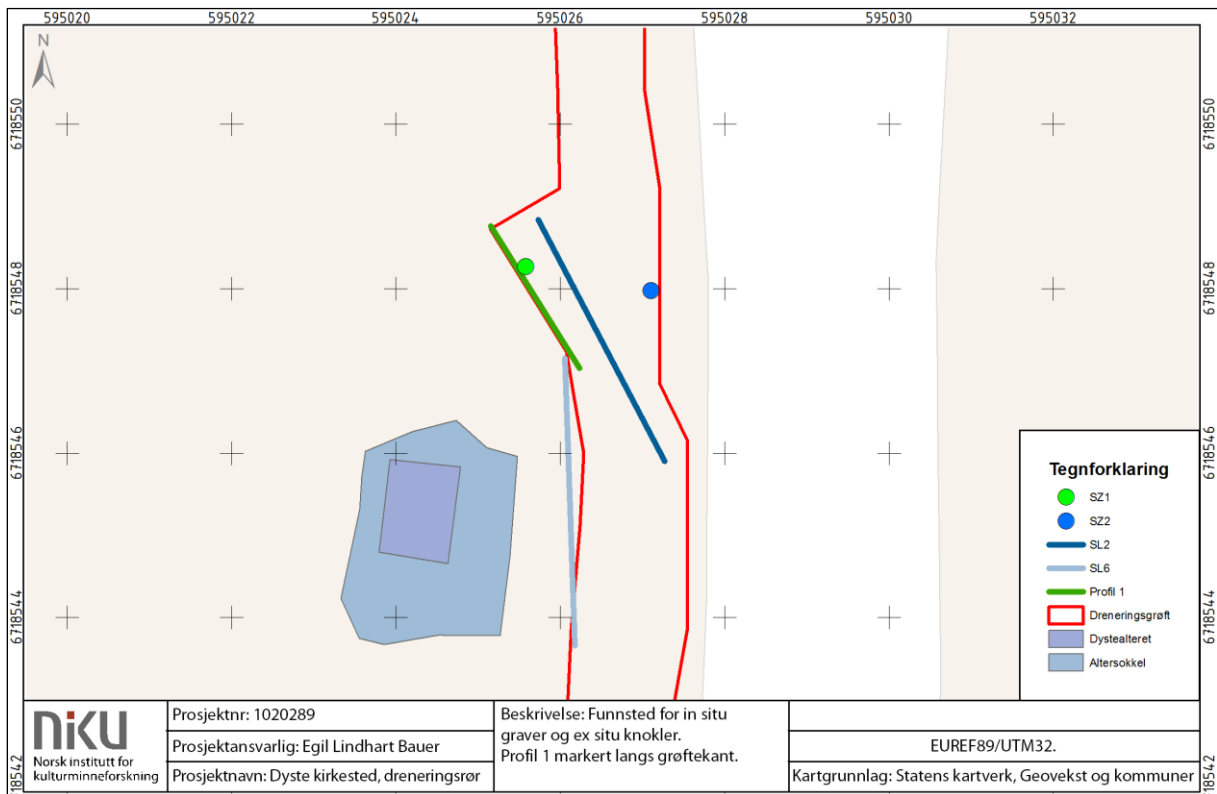
SL7 bestod av kompakt og godt sortert brun, humusholdig sand (60 % sand, 30 % humus, 10 % småstein samt én større stein). Laget hadde en uklar overgang til steinlag SL6, men dette steinfundamentet er trolig eldre enn SL7. SL7 må være samtidig med SL5, men utseendemessig skilte de to lagene seg fra hverandre. Årsaken til at de to kirkegårdslagene skilte seg fra hverandre kan ha med senere forstyrrelser å gjøre.

SL6: Steinfundament for Dystealteret

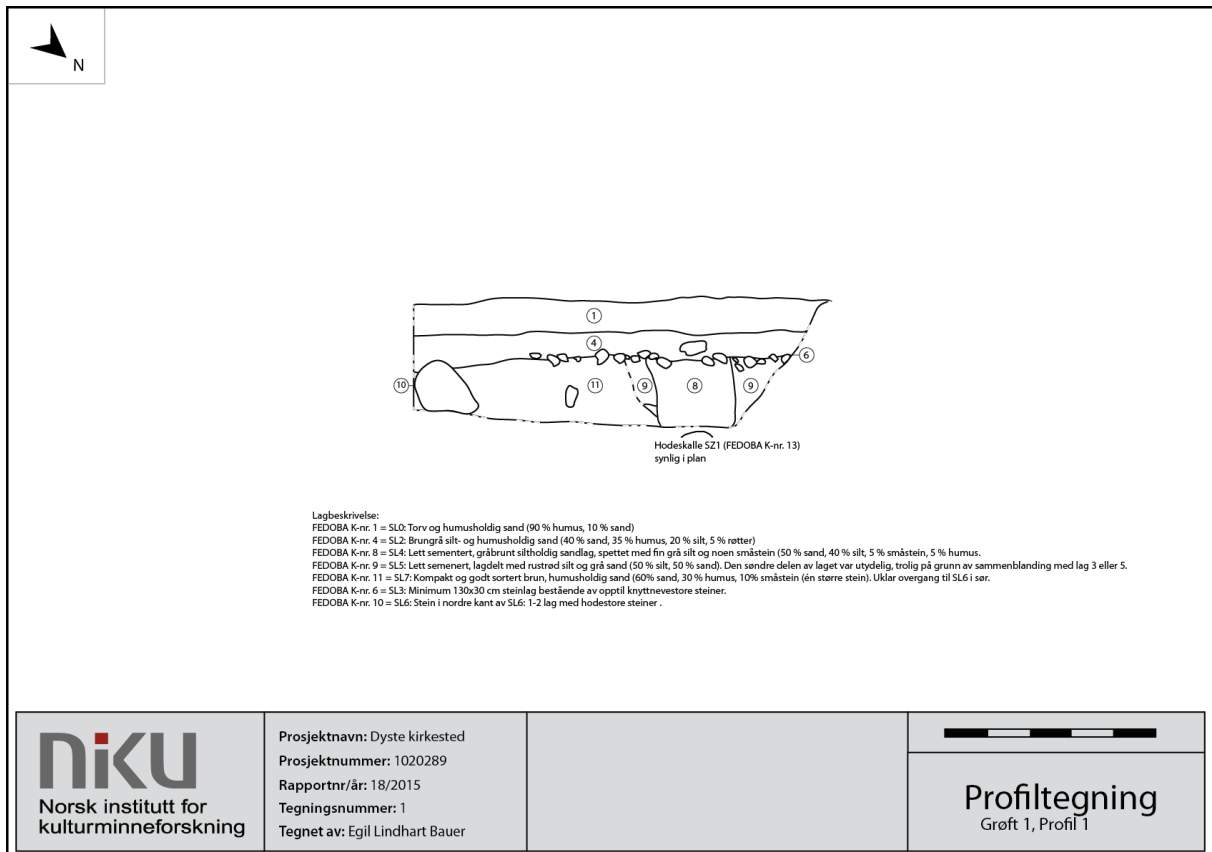
SL6 bestod av ett til to lag med opptil hodestore steiner som på bakgrunn av beliggenheten tolkes som fundamentslag for Dystealteret (se figur 7 og 8). Steinlaget må ha blitt forstyrret av tidligere grøftgraving og er trolig årsaken eller medvirkende årsak til at alteret heller mot øst. Steinlaget ble ikke rensert opp i profil av frykt for at steiner skulle rase ut og destabilisere alteret ytterligere.

Figur 7: Dystealteret med steinfundamentslag SL6. Sett mot SV. Foto: niku_ark_326478

Figur 8: Område med in situ graver. Illustrasjon: Egil Lindhart Bauer, NIKU.

Figur 9: Profil 1. Illustrasjon: Egil Lindhart Bauer, NIKU.

5.3 Humanosteologisk analyse

Humanosteolog Anne Østergaard Jensen (NIKU) gjennomgikk knoklene som ble funnet i området nord for alteret. Gjennomgangen viste følgende fordeling av knokler:

Knokkelbetegnelse	Antall	Høyre side	Venstre side
Femur	5	3	2
Tibia	1		1
Humerus	1		1
Costa	6	1	5
Clavicula	1		1
Kranium	5		
Vertebra	2		
Os coxa	1	1	
Radius	1	1	
Os cuneiforme mediale	1		1
Calcaneus	1		1
Ubestemmelig	2		

Knoklenes type, antall, størrelse og sidetilhørighet viser at de kan stamme fra så mange som 17 individer, hvorav 13 voksne og fire barn. To femur, ett fra høyre og ett fra venstre side, lå trolig in situ. Dette individet var ett av de voksne. Det ble ikke observert noen særskilte detaljer på knoklene, som for eksempel sykdomstegn, våpenskader eller lignende. Knoklene ble vasket før analyse. Femur fra mulig in situ grav ble sendt til ^{14}C -datering hos Beta Analytic og fikk resultatet AD 1155-1255 (1 Sigma, Beta-403558, se vedlegg 8.6).

5.4 Funn

Innad i fyllmassen i grøfta for betongrøret (SL1) og i grøfta for strømkabelen (SL2) ble det funnet spredte ubrente menneskeknokler og dyrebein (F1) og spredte jernfragmenter (F2). Alt ble samlet inn, men en gjennomgang av funnene viste at omkring halvparten av de ubrente beina var dyrebein. Jernfragmentene var alle moderne. F3 var menneskeknokler tilhørende skjelett SZ2, som trolig lå in situ. Alle menneskeknoklene i SL1, SL2 og SZ2 ble samlet inn og katalogisert under C59787/1. Alle jerngjenstandene (F2) ble kassert.

6 Oppsummering og diskusjon

De to viktigste kulturhistoriske observasjonene ved den arkeologiske undersøkelsen var gravene og Dystealterets fundamentering. Disse elementene har også sammenheng med hverandre. Dersom Dystealteret faktisk er den siste stående rest etter middelalderkirken som stod på stedet, må fundamentet for dette være svært gammelt. Alteret må ha stått i kirkens kor, men det foreligger ingen informasjon om størrelsen på kor eller skip. Relevant i forbindelse med dette er hvorvidt graven(e) som er avdekt lå inne i kirka eller på kirkegården utenfor. Avstanden mellom SZ1 og alteret var ca. 2 meter, men avstanden til alterfundamentet var kun 1 meter. Dette kan tyde på at SZ1 var gravlagt under gulvet i koret på Dyste kirke. Steinlaget som lå over grav SA1, hvor SZ1 lå, kan ha vært lagt ned for å unngå at senere gravleggelser skulle forstyrre det allerede gravlagte individet. Dersom SZ2 også lå in situ, er det trolig at også dette individet var gravlagt inne i kirka, med tanke på at det var lårbeina som ble avdekt, og dermed at det meste av individet lå lenger vest. Knokler fra SZ2 ble ^{14}C -datert til 1155-1255 e. Kr. Det var imidlertid lavere verdier av ^{13}C enn det som er vanlig i knokler. Dette kan tyde på nærvær av eksogene karbonforbindelser, for eksempel humussyrer, noe som kan forskyve dateringen noe fram i tid. Kollagenet i beinmaterialet sendt til datering så imidlertid ut til å egne seg godt, og med tanke på dateringsresultatet, er det ingen grunn til å tro at dateringen ble forskjøvet nevneverdig. Dateringen ga imidlertid ingen sikker bakre datering av kirkestedet.

Etter dokumentasjon av profil 1, ble grav SA1 dekket med fiberduk og de mest humusholdige av de oppgravde massene, for slik å sørge for best mulig bevaringsforhold for graven som ble liggende in situ (se figur 10).

Figur 10: Grav og profil etter tildekking. Sett mot S. Foto: niku_ark_326484.

Figur 11: Ferdiggravd grøft med nytt dreneringsrør, S del av kulturminneområdet. Sett mot N. Foto: niku_ark_326469.

7 Litteratur

JN: Biskop Jens Nilssøns Visitatsbøger og reiseoptegnelser 1574-1597 (JN). Udgivne efter offentlig foranstaltning ved Dr. Yngvar Nielsen. Kristiania. A. W. Brøggers Bogtrykkeri, 1885.

Røgeberg, Kristin M. 2004: *Akershus stift: Hedmark, Oppland*. Norge i 1743: innberetninger som svar på 43 spørsmål fra Danske Kanselli, bind 2. Solum forlag, Oslo.

Svendsen, Reinert 1910: *Dyste kirke, Kolbu, Vestre Toten*. Særtrykk av Fortidsminneforeningens årsberetning 1909. Foreningen til norske fortidsminnesmerkers bevaring, Kristiania.

St.: Oslo og Hamar Bispedømes Jordebok 1574-1577 (St.). (Pouel Huitfeldts Stiftsbog). Utgjevne for Kjeldeskriftfondet ved Sigurd Kolsrud. Norske Kyrkjelege Jordebøker etter Reformasjonen I. Oslo, 1929.

8 Vedlegg

8.1 Kontekstliste

K-nr. (felt)	K-nr. (FEDOBA)	Tolkning	Beskrivelse	Tykkelse (cm)
SL0	1	Torv	Dagens gress- og torvlag	15-20
SL1	2	Fyllmasse i dreneringsgrøft	Brungrå humusholdig sand med biter av betong, noe moderne tegl, noe leire og store mengder stein	100-130
SK1	3	Kutt for dreneringsgrøft	Ikke formgravd	100-130
SL2	4	Fyllmasse i kabelgrøft	Brungrå silt- og humusholdig sand	50+
SK2	5	Kutt for kabelgrøft	Ikke formgravd	50+
SL3	6	Steinlag over grav	130x30 cm steinlag bestående av opptil knyttnevestore steiner	4-8
SK3	7	Kutt for grav	Loddrett kutt, 45 cm bredt og 30 cm dypt. Den sørlige kanten var utydelig, i motsetning til den nordre som skilte seg klart fra kirkegårdslag SL5.	30+
SL4	8	Fyllmasse i grav	Gråbrun, siltholdig sand, spettet med fin grå silt. Noe småstein	30+
SL5	9	Kirkegårdslag	Rustrød silt og grå sand med enkelte småstein	30+
SL6	10	Fundament	1-2 lag med steiner (knyttneve- til hodestore)	20-30
SL7	11	Kirkegårdslag	Brun humusholdig sand.	30+
SA1	12	Grav	Grav bestående av kutt, fyll, steinlag og skjelett	-
SZ1	13	Skjelett	Hodeskalle så vidt synlige i plan i nedre kant av SL4	-
SZ2	14	Skjelett	To beinpiper (femur, trolig in situ) i østre grøftkant	-

8.2 Funnliste

F-nr.	Gjenstand	Materiale	Kontekst	Antall	C-nr.	Undernummer
1	Ubrent bein, menneske og dyr (dyrebein kassert)	Ubrent bein	SL1, SL2	30 frag.	C59787	1
2	Fragmenter, ring (kassert)	Jern	SL1, SL2	Kassert	Kassert	Kassert
3	Ubrent bein	Ubrent bein	SZ2	2 (7 frag.)	C59787	1

8.3 Funnkatalog

C59787/1

Gravfunn fra middelalder fra Dyste kirkested, Dyste søndre (284/8), Østre Toten k., Oppland.

1) 2 **menneskebein, ubrente**. *Antall fragmenter: 7*

Sju fragmenter fra to beinpipler (femur, venstre og høyre) som stakk ut av grøfteprofil. Trolig in situ. To fragmenter, som til sammen veide 12 g, ble sendt til radiologisk datering (¹⁴C) og fikk resultatet 1155-1255 e.Kr. Gjenværende bein til magasinerings er dermed fem fragmenter som veier 12 g.

Fnr: F3.

Mål: Stm: 8,6 cm. *Vekt:* 24 gram.

Datering: 1155-1255

Strukturnr: SZ2 Grav

1) 30 **menneskebein, ubrente**.

30 menneskebein/knokler, inkludert femur, tibia, humerus, costa, clavícula, kranium, vertebra, os coxa, radius, os cuneiforme mediale, og calcaneus. Fordelingen mellom knokler fra høyre og venstre side av kroppen tilsier at menneskebeina kan stamme fra så mange som 16 individer.

Fnr: F1.

Mål: Stm: 21,0 cm. *Vekt:* 259 gram.

Datering: Middelalder

Strukturnr: SL1, SL2 Dreneringsgrøft

Funnomstendighet: Arkeologisk registrering/forundersøkelse Humanosteologisk materiale innsamlet fra tidligere oppgravde masser i dreneringsgrøft langs østre kant av Dyste kirkested. Framkommet under arkeologisk overvåking av grøftegraving for rehabilitering av dreneringsrør.

LokalitetsID: 71308.

Funnet av: Egil Lindhart Bauer.

Funnår: 2014.

Katalogisert av: Egil Lindhart Bauer.

8.4 Fotoliste

Fotonavn	Motivbeskrivelse	Sett mot
niku_ark_326458	Nordre del av grøft, ved kum	NV
niku_ark_326459	Nordre del av grøft, ved kum	NØ
niku_ark_326460	Graving i gamle grøftemasser med store steiner	S
niku_ark_326461	Dystealteret	V
niku_ark_326462	Dystealteret med strømkabeltrasé markert	NV
niku_ark_326463	Graving med smal skuffe i område med store steiner	S
niku_ark_326464	Dystealteret og grøftegraving	Ø
niku_ark_326465	Kopi av krusifiks som har stått i Dyste kirke	Ø
niku_ark_326466	Ødelagt betongrør synlig i bunnen av grøft	S
niku_ark_326467	Legging av dreneringsrør i nordre del av grøft	N
niku_ark_326468	Utvidelse av grøft mot vest ved strømkabel	SØ
niku_ark_326469	Nytt dreneringsrør, S del av kulturminneområdet	N
niku_ark_326470	Nytt dreneringsrør under strømkabel	N
niku_ark_326471	Nytt dreneringsrør nordre del av grøft, ved kum	NV
niku_ark_326472	Nytt dreneringsrør under strømkabel	S
niku_ark_326473	Grav i utvidelse av grøft mot vest ved strømkabel	SV
niku_ark_326474	Detalj: grav med nordre kutt og hodeskalle synlig	SV
niku_ark_326475	Grav i utvidelse av grøft mot vest ved strømkabel	NV
niku_ark_326476	Grøftekant vis á vis grav SA1	Ø
niku_ark_326477	Oversikt over område med grav SA1	NV
niku_ark_326478	Dystealteret med steinfundamentslag SL6	SV
niku_ark_326479	Dystealteret med steinfundamentslag SL6	V
niku_ark_326480	Beinpipe i profil	Ø
niku_ark_326481	Detalj: Beinpipe i profil	Ø
niku_ark_326482	Grøft ferdiggravd	N
niku_ark_326483	Grav og profil etter tildekking	NV
niku_ark_326484	Grav og profil etter tildekking	S

Alle foto tatt av Egil Lindhart Bauer, NIKU.

8.5 Koordinatliste

NORD	ØST	HØYDE O. HAVET	BESKRIVELSE
6718544,8001	595023,7886	463,6733	ALTER
6718544,6577	595024,6310	463,5653	ALTER
6718545,8367	595024,7839	463,5112	ALTER
6718545,9232	595023,9221	463,6318	ALTER
6718545,7114	595023,5795	463,6573	ALTER-SOKKEL
6718545,3218	595023,5576	463,6628	ALTER-SOKKEL
6718544,2307	595023,3246	463,6529	ALTER-SOKKEL
6718543,7503	595023,5475	463,6054	ALTER-SOKKEL
6718543,6716	595023,8559	463,5767	ALTER-SOKKEL
6718543,7852	595024,5142	463,5580	ALTER-SOKKEL
6718543,7832	595025,2627	463,2637	ALTER-SOKKEL
6718544,7612	595025,3845	463,1737	ALTER-SOKKEL
6718545,9576	595025,4777	463,1447	ALTER-SOKKEL
6718546,0712	595025,1017	463,3307	ALTER-SOKKEL
6718546,3978	595024,7336	463,4643	ALTER-SOKKEL
6718546,2659	595024,2011	463,5335	ALTER-SOKKEL
6718546,0258	595023,6274	463,6053	ALTER-SOKKEL
6718518,5052	595024,7664	462,8060	B-GROFT
6718522,1887	595025,1490	462,6613	B-GROFT
6718526,8998	595025,6028	462,5133	B-GROFT
6718535,0063	595026,3442	462,2654	B-GROFT
6718539,6191	595026,7031	462,2875	B-GROFT
6718542,9337	595026,8019	462,1858	B-GROFT
6718546,3736	595026,7496	461,8708	B-GROFT
6718549,1858	595026,7065	461,8167	B-GROFT
6718551,8972	595026,5334	461,7184	B-GROFT
6718554,3422	595026,4323	461,6573	B-GROFT
6718556,7187	595026,2908	461,5105	B-GROFT
6718558,7346	595026,4347	461,4173	B-GROFT
6718560,6601	595026,5963	461,2757	B-GROFT
6718562,5260	595026,6589	461,3250	B-GROFT
6718564,9056	595026,5663	461,2009	B-GROFT
6718567,2964	595026,1716	461,1249	B-GROFT
6718567,9849	595025,9777	460,9470	B-GROFT
6718569,1311	595024,7035	460,8362	B-GROFT
6718570,0974	595023,1779	460,6452	B-GROFT
6718571,1989	595021,9592	460,5195	B-GROFT
6718548,5258	595026,1161	462,0585	F1
6718547,6744	595026,5188	461,8672	F2
6718516,8281	595024,7824	463,8499	O-GROFT
6718517,0383	595024,9289	463,7673	O-GROFT
6718523,7047	595025,7003	463,5012	O-GROFT
6718528,7531	595025,9992	463,4401	O-GROFT

6718532,2220	595026,3570	463,3300	O-GROFT
6718535,2404	595026,5991	463,1878	O-GROFT
6718539,3392	595027,1277	463,1896	O-GROFT
6718542,8850	595027,3702	462,9431	O-GROFT
6718543,8426	595027,5429	462,9342	O-GROFT
6718546,1533	595027,5480	462,8663	O-GROFT
6718546,8487	595027,2019	462,7606	O-GROFT
6718549,2060	595027,2100	462,7178	O-GROFT
6718552,1801	595027,0726	462,5556	O-GROFT
6718552,2172	595025,8986	462,4921	O-GROFT
6718550,4393	595025,9626	462,6814	O-GROFT
6718549,2200	595025,9913	462,6704	O-GROFT
6718548,7234	595025,1447	462,8277	O-GROFT
6718547,2293	595026,0748	462,7494	O-GROFT
6718546,7343	595026,1558	462,8177	O-GROFT
6718545,9980	595026,2801	462,8797	O-GROFT
6718545,1214	595026,2355	462,9110	O-GROFT
6718543,8585	595026,1302	462,9366	O-GROFT
6718540,0642	595025,9500	463,0800	O-GROFT
6718536,0564	595025,5712	463,3015	O-GROFT
6718531,5826	595025,1524	463,4484	O-GROFT
6718526,3622	595025,0652	463,3704	O-GROFT
6718522,7468	595024,6288	463,7336	O-GROFT
6718517,1198	595024,2704	463,8960	O-GROFT
6718571,7794	595020,9426	461,5575	O-GROFT
6718570,8255	595021,3815	461,4981	O-GROFT
6718569,3687	595022,3166	461,6693	O-GROFT
6718568,2599	595023,4982	461,8202	O-GROFT
6718567,6089	595024,9457	461,7681	O-GROFT
6718567,2137	595025,3791	461,9796	O-GROFT
6718565,9149	595025,8440	461,9620	O-GROFT
6718564,5940	595026,1597	462,0015	O-GROFT
6718562,6716	595026,0179	462,1239	O-GROFT
6718556,6066	595025,9009	462,4263	O-GROFT
6718554,6267	595025,8591	462,4012	O-GROFT
6718551,8563	595025,9497	462,5274	O-GROFT
6718550,2329	595026,2101	462,6739	O-GROFT
6718550,4332	595027,0217	462,5973	O-GROFT
6718552,1865	595027,0312	462,5495	O-GROFT
6718554,4978	595027,0607	462,4819	O-GROFT
6718557,2981	595027,0227	462,3575	O-GROFT
6718559,3427	595027,5439	462,2356	O-GROFT
6718561,5956	595027,7221	462,1254	O-GROFT
6718564,1120	595027,4257	462,0174	O-GROFT
6718566,4557	595027,1247	461,9956	O-GROFT

6718568,2869	595026,7446	461,9378	O-GROFT
6718569,2171	595025,9709	461,8656	O-GROFT
6718570,4397	595024,6016	461,9127	O-GROFT
6718571,8223	595022,5266	461,7557	O-GROFT
6718572,3728	595021,7267	461,7534	O-GROFT
6718572,1844	595021,0958	461,6696	O-GROFT
6718548,7664	595025,1531	462,8679	PROFIL
6718547,0372	595026,2295	462,8777	PROFIL
6718548,8429	595025,7295	462,3068	SL2
6718545,9014	595027,2680	462,1175	SL2
6718548,2690	595025,5741	462,0662	SZ1
6718547,9772	595027,1033	462,2632	SZ2/F3
6718571,7314	595021,7184	461,7693	T-KUM
6718548,1540	595025,4659	462,3100	T-SK3
6718547,5024	595025,8388	462,3807	T-SL3
6718548,6059	595025,3096	462,4063	T-SL3
6718548,1805	595025,4419	462,3268	T-SL4
6718548,3841	595025,3299	462,3209	T-SL5
6718543,6626	595026,1733	462,5817	T-SL6
6718547,1564	595026,0531	462,4156	T-SL6

Alle innmålinger med CPOS foretatt av Egil Lindhart Bauer, NIKU.

8.6 Dateringsrapport

CALIBRATION OF RADIOCARBON AGE TO CALENDAR YEARS

(Variables: C13/C12 = -21.7 ‰ : lab. mult = 1)

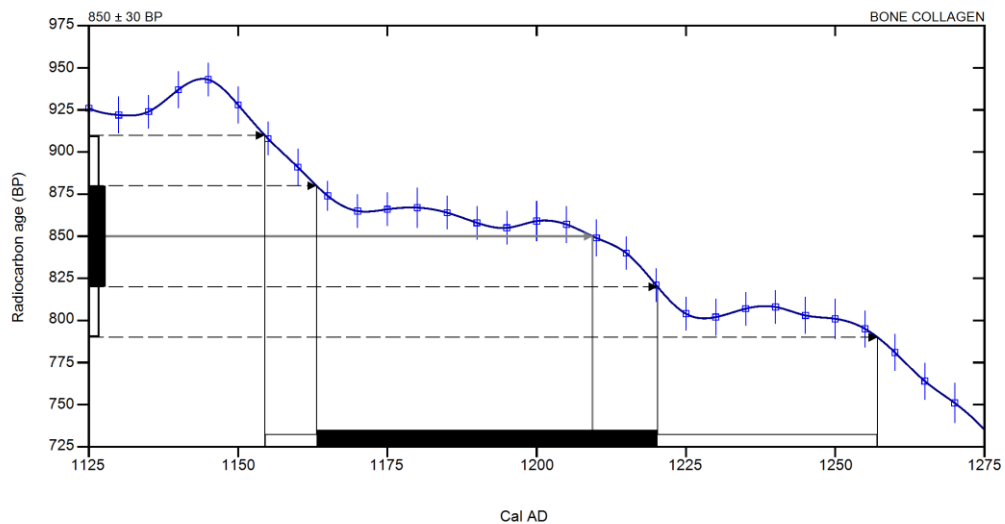
Laboratory number   **Beta-403558**

Conventional radiocarbon age   **850 ± 30 BP**

Calibrated Result (95% Probability)   **Cal AD 1155 to 1255 (Cal BP 795 to 695)**

Intercept of radiocarbon age with calibration curve   **Cal AD 1210 (Cal BP 740)**

Calibrated Result (68% Probability)   **Cal AD 1165 to 1220 (Cal BP 785 to 730)**

Database used
INTCAL13

References

Mathematics used for calibration scenario

A Simplified Approach to Calibrating C14 Dates, Talma, A. S., Vogel, J. C., 1993, Radiocarbon 35(2):317-322

References to INTCAL13 database

Reimer PJ et al. IntCal13 and Marine13 radiocarbon age calibration curves 0–50,000 years cal BP. Radiocarbon 55(4):1869–1887., 2013.

Beta Analytic Radiocarbon Dating Laboratory

4985 S.W. 74th Court, Miami, Florida 33155 • Tel: (305)667-5167 • Fax: (305)663-0964 • Email: beta@radiocarbon.com

Norsk institutt for kulturminneforskning er et uavhengig forsknings- og kompetansemiljø med kunnskap om norske og internasjonale kulturminner.

Instituttet driver forskning og oppdragsvirksomhet for offentlig forvaltning og private aktører på felter som by- og landskapsplanlegging, arkeologi, konservering og bygningsvern.

Våre ansatte er konservatorer, arkeologer, arkitekter, ingeniører, geografer, etnologer, samfunnsvitere, kunsthistorikere, forskere og rådgivere med spesiell kompetanse på kulturarv og kulturminner.

www.niku.no

NIKU Oppdragsrapport 18/2015

NIKU hovedkontor
Storgata 2
Postboks 736 Sentrum
0105 OSLO
Telefon: 23 35 50 00

NIKU Tønsberg
Farmannsveien 30
3111 TØNSBERG
Telefon: 934 66 230

NIKU Bergen
Dreggsallmenningen 3
Postboks 4112 Sandviken
5835 BERGEN
Telefon: 922 89 252

NIKU Trondheim
Kjøpmannsgata 25
7013 TRONDHEIM
Telefon: 922 66 779 /
405 50 126

NIKU Tromsø
Framsenteret
Hjalmar Johansens gt. 14
9296 TROMSØ
Telefon: 77 75 04 00